

Nyhedskløvningen

MARIE HERGET CHRISTENSEN

ABSTRACT

I netbaseret nyhedsformidling er der et konstant pres på journalisten for at skrive så kort og informationspakket som muligt og samtidig skrive så det nye fremhæves mest muligt. Samtidig skal hun præcist formidle og tydeliggøre hvilken information der er forudsat, hvilken information hun selv står inde for sandheden af, og hvilken information en given kilde står inde for. Denne artikel vil vise at der til dette formål anvendes en type sætningskløvning der ikke er blevet beskrevet før, nemlig nyhedskløvningen. Der er tale om sætningskløvninger som fx *Det var formentlig en cigaret, der var årsag til en brand i kvindes lejlighed i Tilst ved Aarhus*. Som ved prototypiske kløvninger spaltes et sætningsindhold i to sætninger og dermed også to informationsstrukturelle enheder. Det giver journalisten mulighed for dels på en komprimeret måde at markere den nyhedsbærende information først og tydeligst – nemlig som udkløvet led (*en cigaret*) – og dels at tage et epistemisk forbehold (*formentlig*) for netop denne information. Samtidig bliver den anden informationsenhed (*der var årsag ...*) grammatisk kodet som præsupponeret og informationsstrukturelt altså som information man kan gå ud fra – og i kraft af genren forstå som fakta.

EMNEORD: sætningskløvning, nyhedsformidling, informationsstruktur, epistemicitet, dansk grammatik

INDLEDNING

I nyhedsformidling – og særligt netbaseret nyhedsformidling – er der et stigende pres på journalisten for hele tiden at levere nyheder og opdateringer hurtigt (Schmidt 2011: 18ff). For tydeligt at vise at der bringes noget nyt til torvs, er der derfor også et pres på journalisten for at pakke informationerne så det der har størst nyhedsværdi, fremhæves mest. Samtidig skal hun håndtere både kilder og varierende grad af sikkerhed for at informationerne er sande, og hun skal kommunikere til læsere med vidt forskellig forhåndsviden. Som denne artikel vil vise, er sætningskløvningen et af de grammatiske virkemidler der tilgodeser

ovenstående krav. Prototypisk sætningskløvning er sætninger som *det var Ole der kendte ruden*, men der findes også en særlig undertype i nyhedsformidling som jeg har valgt at kalde 'nyhedskløvningen'. Nyhedskløvningen er ikke tidligere beskrevet i dansk. Det drejer sig om sætninger som (1).¹

- (1) Det var efter alt at dømme **protester fra en medrejsende passagerer** [sic!], som forhindrede, at den 20-årige Rohulla Arabzadeh i går blev tvangsudsendt med fly fra lufthavnen i Kastrup. (Politikens facebookside)²

BILLEDE 1

Facebookopslag fra nyhedsmediet Politiken.

Nyhedskløvningen har samme struktur som en prototypisk kløvning og også i vid udstrækning samme funktioner, men der er visse

-
- 1 Jeg vil i det følgende konsekvent markere det udkløvede led med fed og ledsætningen med understregning.
2 Se liste over kilder til eksemplerne til sidst i artiklen.

aspekter ved kløvningens grammatiske kodning som bliver udnyttet på en særlig måde i nyhedskløvningen for at imødekomme genrekravene. Det betyder at nyhedskløvningen afviger systematisk i forhold til visse aspekter af sætningskløvningens funktion i en sådan grad at det er rimeligt at tale om en særlig undertype. Nyhedskløvningen har en række væsentlige kendetegn hvoraf visse deles med sætningskløvninger generelt: For det første giver sætningskløvningens grammatiske struktur mulighed for at fremhæve en del af informationen som den nyhedsbærende information ved hjælp af udkløvning (*protester fra en medrejsende passager*). For det andet koder kløvningen en anden del af informationen som præsupponeret så den derved – i tråd med genrekravene til nyhedsartikler – fremstår som fakta (her: [...] *forhindrede, at den 20-årige Rohulla Arabzadeh i går blev tvangsudsendt med fly fra lufthavnen i Kastrup*). For det tredje benytter typen sætningskløvningens grammatiske egenskab til at indsnævre et adverbials virkefelt til kun det udkløvede led til præcis at tage et epistemisk forbehold for alene informationen i det udkløvede led. For det fjerde indeholder ledsætningen ny information (den *20-årige Rohulla Arabzadeh*). Og for det femte er nyhedskløvningen kendetegnet ved at være tekstinitial eller ved at udgøre hele teksten, som set i billede 1. Derudover er der nogle stilistiske forhold der lader til at knytte sig til nyhedskløvningen.

Jeg har kaldt denne type kløvning for 'nyhedskløvningen' fordi jeg mener at den er genresnæver, og fortrinsvis forekommer i nyhedsformidlende journalistik. Således er den karakteristisk som rubrik i nyhedsformidling på nettet (se billede 1).

Jeg vil i denne artikel præsentere en beskrivelse af nyhedskløvningen og argumentere for hvorfor jeg mener funktionerne adskiller sig tilstrækkelig meget fra den prototypiske til at man kan tale om en egentlig undertype i tråd med Korzen (2014), der argumenterer for en typologi af sætningskløvninger. Derudover vil jeg beskrive hvilke stilistiske virkemidler sætningskløvningens grammatiske egenskaber giver, og hvordan de udnyttes i nyhedsgenren. Artiklen bygger på data fra brede men målrettede internetsøgninger designet til at udsøge kløvninger med epistemiske modificeringer. Søgestrengen bestod af *det + var +* en liste af epistemiske udtryk. Data er altså udelukkende kvalitative, og

skal blot ses som belæg på nyhedskløvningen i faktisk forekommende nyhedsformidling.

Artiklens struktur er som følger. Jeg vil starte med at ridse struktur og funktion op for en prototypisk sætningskløvning i dansk. Derefter vil jeg analysere hvorved nyhedskløvningen ligner den prototypiske kløvning og særligt, hvorved den adskiller sig. Sidstnævnte vil falde i tre dele: Først vil jeg vise hvordan kløvning muliggør epistemisk markering (eller anden modificering) af en enkelt konstituent, og forklare hvorfor dette er afgørende for nyhedskløvningen. Derefter vil jeg vise hvordan nyhedskløvningens informationsstruktur adskiller sig fra den prototypiske, og diskutere hvordan nyhedskløvningen udnytter sætningskløvningens informationsstruktur, og anvender den kreativt. Tredje del vil være en analyse af nyhedskløvningens tekstuelle placering og betydningen af placeringen for kløvningens funktion. Afsluttende vil jeg opsamle mine analyser i en konklusion.

SÆTNINGSKLØVNING I DANSK

Sætningskløvning i dansk kan referere til en række konstruktioner der har det til fælles at der er tale om ét propositionelt indhold der er blevet delt – eller rettere kløvet – i to sætninger. Konstruktionstyperne omfatter:

- *der*-kløvningen: *der er en fyr der har ringet* (Hansen og Heltoft 2011: 1786)
- pseudokløvninger: *det eneste hun ville var at danse* (Brandt 1988)
- *det*-kløvninger: *det var Ole der knaldede ruden* (Hansen og Heltoft 2011: 1793)

Denne artikel kommer kun til at beskæftige sig med den sidste type, *det*-kløvning, og jeg vil (i overensstemmelse med den terminologi Hansen og Heltoft (2011: 1789ff.) anvender konsekvent henvise til denne type når jeg anvender begrebet sætningskløvning – eller slet og ret kløvning. Konstruktionen er velbeskrevet, både internationalt (fx Prince 1978, Delin 1989, Lambrecht 1996 og Patten 2013) og i dansk grammatik (Mikkelsen 1911, Diderichsen 1946, Hansen 1995, Götzsche 1998, Togeby 2009, Hansen og Heltoft 2011, Korzen 2014). Det

prototypiske eksempel der optræder i mange af de danske grammatikker er eksempel (2).

- (2) Det var **Ole** der knaldede ruden. (Hansen og Heltoft 2011: 1793)

Det er (så vidt vides) et konstrueret eksempel, men konstruktionen er hyppig i faktisk sprogbrug, og det er meget let at finde autentiske eksempler både i talesprog og i litteraturen, som for eksempel (3).

- (3) Det var **mig** der slog Blomme ihjel. (Scherfig 1986: 175)

Konstruktionen består af to sætninger. Oversætningen indeholder et formelt subjekt *det* som er blottet for referentielt indhold (svarende til *det* i *det regner*). Der er altså ikke tale om et foreløbigt subjekt. *Det* kan stå i forfelt eller på subjektspladsen. Derudover indeholder oversætningen en form af kopulaverbet *være* eller, mindre hyppigt, en form af kopulaverbet *blive* (Hansen 1995), og endelig indeholder oversætningen det Hansen og Heltoft (2011: 1790) kalder et kløvningsprædikat. Det er det led der siges at være *udkløvet* (i eksempel 3 er det leddet *mig*). Derudover indeholder konstruktionen en obligatorisk ledsætning (i eksempel 3 *der slog Blomme ihjel*). Om end den er relativformet (Hansen 1995), er den ikke en del af det udkløvede led. Det vil sige at i (3) er ledsætningen ikke en del af nominalsyntaxmet med kernen *mig* (som en konsekvens heraf består nominalsyntaxmet kun af *mig*). Præcis hvilken funktion og tilknytning ledsætningen så har i konstruktionen, er stærkt omdiskuteret i litteraturen, og det er uden for denne artikels fokus at diskutere ledsætningens syntaktiske forhold nærmere. Hvad der til gengæld er yderst relevant for denne artikel, er ledsætningens indhold. Der er nemlig bred enighed i litteraturen (fx Hansen og Heltoft 2011: 1793ff.) om at indholdet i en sætningskløvnings ledsætning er kodet som præsupponeret. Hvad der menes med dette, vender jeg tilbage til nedenfor.

Det centrale i en sætningskløvnings funktion er at den opdeler ét propositionelt indhold i to sætninger (Delin 1989). Det har to effekter: Dels bliver ét led isoleret i kraft af udkløvningen, dels bliver infor-

mationen i propositionen pakket i to forskellige informationsenheder. Normalt udtrykkes en proposition³ af en sætning, som fx (4).

- (4) [Mor] tar trappeture hver søndag med bladet. (Andersen Nexø 1945: XIII)

I en kløvning udtrykkes det samme indhold med to sætninger som illustreret nedenfor i (5).

- (5) a. Mor tar trappeture [hver søndag] med bladet.
b. Det er hver søndag mor tar trappeture med bladet.
-

Som det fremgår af (5), bliver resultatet at ét led bliver udkløvet og dermed isoleret fra resten af propositionen. Det er altså en grammatisk egenskab ved kløvningskonstruktionen at den deler en proposition i to sætninger, og koder dem med ganske forskellige funktioner. For ledsætningen gælder det at dens indhold bliver præsupponeret (Delin 1989). Det vender jeg tilbage til. Hvad der er den grundlæggende funktion for det udkløvede led, er imidlertid mere omdiskuteret.

Fokus

Det er den gængse opfattelse i den danske grammatiske tradition (Hansen og Heltoft 2011: 1793ff.) at udkløvningen medfører at det udkløvede led *fokuseres*, og at denne fokusering er konstruktionens grundlæggende funktion. Det er imidlertid en antagelse som de sidste mange år er blevet problematiseret og diskuteret i den internationale kløvningslitteratur (jf. Delin 1989 for en oversigt over de forskellige positioner). Også denne artikel vil udfordre at *fokus* altid er den primære funktion i en kløvning, men for at kunne udfolde divergensen, vil jeg først redegøre for hvad den danske grammatiske tradition forstår ved *fokus*. At et led har fokus, medfører ifølge Hansen og Heltoft (2011: 75) at

3 Hvordan man beskriver kløvnings, vil afhænge af sprogteoretisk udgangspunkt. Denne artikel beskriver kløvnings ud fra den funktionalistiske sprogteori hvor man opererer med en sprogbeskrivelse både af indholdssiden og udtrykssiden af den sproglige størrelse man vil beskrive. Når jeg taler om proposition og propositionelt indhold, beskriver jeg altså på indholdsplanet, mens sætninger er på udtryksplanet.

det af afsenderen er udpeget som den vigtigste information og som meddelelsens centrum. Fokus er underspecificeret i ukløvede sætninger (Hansen og Heltoft 2011: 1793ff.), og det er således op til modtageren, ud fra forskellige pragmatiske og tekstuelle signaler, at inferere hvad der er fokus i sætningen og dermed vigtigst i kommunikationen. Eneste fingerpeg er at danske sætninger topologisk set har et fokusdomæne som har synsvidde over hele indholdsfeltet⁴ (Hansen og Heltoft 2011: 78ff.). Det medfører at subjektet står uden for fokusdomænet, og Hansen og Heltoft (2011: 1729) beskriver det da også som antifokus. Omvendt koder sætningskløvningen utvetydigt ét led i sætningen som fokuseret ifølge forfatterne. De mener at konstruktionen er den grammatikaliserede måde at markere fokus i dansk hvorved fokussynsvidden indsnævres fra at være hele indholdsfeltet til specifikt at være ét led i sætningen (leddet på prædikativpladsen i deres sætningskema).

For Hansen og Heltoft (2011: 75ff.) er fokus en binær modsætning – enten er et led meddelelsens centrum eller også er det ikke. I en dansk kontekst er det særligt Korzen (2014) der udfordrer denne antagelse ved at inddele kløvninger efter om deres udkløvede led har en stærk fokusmarkering eller en svag. Svag fokusmarkering illustrerer han med tilfælde som eksempel (6).

- (6) Det er **med dyb sorg** vi må meddele at vores afholdte chef [NN] er afgået ved døden. (Korzen 2014: 163)

Korzen argumenterer altså for at det udkløvede led *med dyb sorg* i (6) har en svag fokusmarkering. *Med dyb sorg* er i hvert fald næppe meddelelsens centrum.

Hvad der til gengæld er bred enighed om er funktionen for selve det udkløvede led, nemlig det der internationalt benævnes *exhaustion* (Delin 1989) og hos Hansen og Heltoft (2011: 1793ff.) benævnes paradigmatiske udpegning. Det vil sige at kløvningen vækker forestillingen om et paradigme af mulige referenter hos modtageren (Hansen og Heltoft 2011: 1793ff.). I (5b) vil paradigmet omfatte alle tidspunkter hvor mor

⁴ Hansen og Heltoft (2011) analyserer ud fra deres sætningskemaanalyse der er en videreudvikling af Diderichsen (1946). Det medfører en analyse af at specifikt indhold i propositionen topologisk kobles på specifikke felter i sætningen.

kan tage trappeture med bladet, fx *hver anden mandag, om lørdagen* osv. Kløvningen udpeger ét valg i det paradigme (nemlig det der bliver udtrykt i det udkløvede led) og fravælger resten. Hvad man allerede her ser – og hvad der vil være en pointe i denne artikel – er at udkløvningen har flere funktioner end alene den at markere meddelelsens struktur. I modsætning til andre fokusmarkeringer har den, ud over en udpegende, også en isolerende funktion der medfører indsnævring af synsvidden for de sætningsadverbialer propositionen måtte indeholde og en informationsstrukturel kodning af relationen mellem det udkløvede led og ledsætningen som ny. Begge dele vender jeg tilbage til. Men først et kig på den anden grundlæggende funktion ved kløvning.

Præsupposition

Som sagt er der enighed i både den danske og den internationale tradition om at indholdet i en kløvningssætnings ledsætning altid er præsupponeret (Delin 1989, Hansen og Heltoft 2011: 1793ff.). Det er simpelthen en grammatisk kodning af ledsætningen som er bundet af konstruktionen. Hvor det for Hansen og Heltoft (2011: 1793ff.) er fokus der er den grundlæggende funktion for kløvning, mener Delin (1989) at den centrale og definatoriske funktion for en kløvning er præsupponering af ledsætningen. Der er mange måder at definere præsupposition på. Jeg definerer præsupposition som en grammatisk kodning af sætningsindholdets sandhedsværdi som sand. Dette er helt i tråd med både Delin (1989) og Hansen og Heltoft (2011: 1793ff.). Man kan sige at vi som sprogbrugere anvender denne kodning til at markere hvad vi *forudsætter* (Harder og Poulsen 1980). Men det er altså sandhedsværdien der er grammatisk kodet.

Bemærk at denne definition af præsupponering ikke specificerer hvorvidt information er given eller ny. Det bliver ofte antaget at præsupponeret information også er given, men som fx Kock og Harder (1976) overbevisende har vist, kan man som taler komme for skade at forudsætte information som modtageren ikke godtager som given. På lignende måde viser en række kløvningsteoretikere (jf. Korzen (2014) at ledsætninger på en og samme tid kan kode information som ny og som præsupponeret. I min definition af præsupposition er det altså et spørgsmål om hvorvidt informationen er kodet som sand i dis-

kursuniverset. Hvorvidt informationen i ledsætningen er ny eller given, er der andre sproglige (kodede såvel som pragmatiske) mekanismer til at markere. De fungerer i princippet uafhængigt af præsupponering. Der findes en række test til at afgøre om indholdet i en ledsætning er præsupponeret (Hansen og Heltoft 2011: 134ff.). De har alle at gøre med at indlejre den præsupponerede ledsætning i forskellige kontekster. Når vi siger at ledsætningen i en prototypisk kløvning som (3), *det var mig der slog Blomme ihjel*, er præsupponeret, hævder vi at ledsætningens indhold ('nogen slog Blomme ihjel' (7c)) altid skal være sand, uanset indlejringen. Delin (1989) viser at præsuppositionen "overlever" indlejringer som (7a), mens det ikke er tilfældet for ukløvede sætninger, repræsenteret ved (7b).

- (7) a. Det er muligt at [det var **mig der slog Blomme ihjel**].
b. Det er muligt at [jeg slog Blomme ihjel].
c. Nogen slog Blomme ihjel.

(7c) *kan* være sand i (7b) men behøver ikke at være det, men i en kløvning *kodes* det at (7c) er sand – og dermed er informationen præsupponeret. En anden test som manipulerer med den matrixsætning ledsætningen er indlejret i, er negationstesten. Ifølge den er indholdet i en ledsætning præsupponeret hvis det gælder at ledsætningen er sand uanset om dens matrixsætning er negeret eller ej. Fx er *mor tar trappeture med bladet* sand i både (5b) og i den negerede kløvning i (8a), mens udsagnet er falsk i (8b).

- (8) a. Det er *ikke hver søndag mor tar trappeture med bladet*.
b. Mor tar *ikke* trappeture hver søndag med bladet.

I (8) ser vi altså at ledsætningen i (8a) fortsat er sand hvilket bekræfter at der er tale om en præsupposition, hvorimod denne præsupposition ikke er tilstede når propositionen udtrykkes med en ukløvet sætning som i (8b). Ud over at føre bevis for præsupposition afslører negationstesten et andet forhold for kløvninger som er centralt for nyhedskløvningen, nemlig at *ikke* i den kløvede sætning kun har synsvidde over det udkløvede led, mens *ikke* har synsvidde over hele indholdsfel-

tet i den ukløvede sætning (8b). Udkløvningen har altså også den funktion at den indsnævrer synsvidden til kun at dække over det udkløvede led. Det gælder ikke kun nægtelser men alle sætningsadverbialer, og nedenfor vil jeg vise hvordan det er relevant især for nyhedskløvningen der anvender indsnævringen til epistemiske forbehold.

Mens begreber som 'fakta' og 'sandhed' byder på vanskelige teoretiske problemer både logisk, filosofisk og sprogligt set, indgår de som en meget praktisk del af journalisters daglige arbejde (Schmidt 2011: 64ff.). Journalister forpligter sig nemlig på kun at viderebringe 'sand' information, hvorfor spørgsmålet om fakta er yderst relevant for denne genre. Pointen ved præsupponerede ledsætninger er altså at de grammatisk er *kodet* som fakta. Jeg vender nedenfor tilbage til hvilke betydninger det har for nyhedskløvningens informationsstruktur.

NYHEDSKLØVNINGEN

Som sagt er nyhedskløvningen, så vidt jeg ved, ikke beskrevet før i litteraturen, men min beskrivelse lægger sig i umiddelbar forlængelse af Korzens (2014) typologisering af danske kløvningskonstruktioner. Korzens typologi omfatter fire typer som ikke skal forstås som syntaktisk forskellige konstruktioner, men som undertyper af konstruktionen med forskellige særtræk. Den første er den prototypiske kløvning som jeg har eksemplificeret i (3). Den anden kalder Korzen 'den stærke anafor', eksemplificeret i (9).

- (9) Alternativt mener jeg, at udviklingen af en europæisk anklagemyndighed bør foregå gradvist og inden for rammerne af et styrket Eurojustsamarbejde. [Det er i øvrigt **den model, som fru Theato nævner i sin betænkning.**] (Korzen 2014:168, mine fremhævninger)

Den adskiller sig fra den prototypiske sætningskløvning ved at have ny information udtrykt i ledsætningen og ved at den vigtigste information ikke er udtrykt i det udkløvede led. Fokus er altså ikke kløvningens (primære) funktion.

Den tredje type kalder Korzen 'tekstovergangen', eksemplificeret i (10).

- (10) Det er jo først **med Nice-traktaten, der som bekendt ikke er trådt i kraft endnu**, at der er tilvejebragt et retsgrundlag. (Korzen 2014:170, mine fremhævninger)

Type 3, tekstovergangen, adskiller sig fra type 2, den stærke anafor, ved at det udkløvede led er et adverbial frem for en anafor, og ved at fokusmarkeringen er endnu svagere. Informationen i ledsætningen er ny ligesom i type 2. Den fjerde og sidste type kalder Korzen 'den emotive', eksemplificeret i (6) ovenfor (*Det er med dyb sorg ...*).

Nyhedskløvningen, som jeg beskriver her, og som kan tilføjes som endnu en undertype, har overordnet set samme struktur som en proto-typisk kløvning, som det fremgår af (1), her gengivet som (11).

- (11) Det var efter alt at dømme **protester fra en medrejsende passagerer** [sic!], som forhindrede, at den 20-årige Rohulla Arabzadeh i går blev tvangsudsendt med fly fra lufthavnen i Kastrup. (Politikens facebookside, se kildeliste)

Denne kløvningstype består således også af *det*, et kopulaverbum, et udkløvet led (*protester fra en medrejsende passagerer*) samt en ledsætning (*som forhindrede, at den 20-årige Rohulla Arabzadeh i går blev tvangsudsendt med fly fra lufthavnen i Kastrup*).

Nyhedskløvningen anvendes til at rapportere nyheder eller opfølgninger på nyheder. Nyheder defineres af Schmidts grundbog i journalistik (2011: 174ff.) som en historie i et massemedie om aktuelle begivenheder, fx en pludseligt opstået situation eller hændelse. Selve hændelsen har ikke nødvendigvis den store nyhedsværdi i sig selv, fx fordi den har været beskrevet i nyhedsmediet tidligere. Dermed formodes hændelsen at være kendt information for nogle læsere. Det afspejles grammatisk i at hændelsen beskrives i ledsætningen som er kodet som præsupponeret. Det vil sige at man som læser ikke inviteres til at sætte spørgsmålstegn ved om hændelsen har fundet sted.

Vi ser altså et samspil mellem genren, nemlig det at formidle nyheder, og grammatikken, nemlig sprogstrukturens midler til at kode information som ny, given, præsupponeret osv. Schmidt (2011: 18ff.) beskriver at der gennem de sidste årtier er sket en stor stigning i an-

tallet af medier og derfor også en stor øgning i konkurrencen om at få læsere til at læse et givent medie. En måde at vinde på i den konkurrence er ifølge Schmidt (2011: 18ff.) at være hurtigst ude med en nyhed, hvorfor der kommer et stadigt stigende pres på at levere nyheder og nye opfølgninger til nyheder. Dette er en tendens der er særligt udbredt i net- og nu også mobilbaseret nyhedsformidling. Det pres er et genretræk ved nyhedsformidling: den er sensationsvorn.

Som sagt er det ofte den hændelse som nyhedsformidlingen rapporterer der er udtrykt i nyhedskløvningens ledsætning. Det der er udtrykt i det udkløvede led, er ofte årsagen eller gerningsmanden til hændelsen – i hvert fald et forhold vedrørende en hændelse der indtil nu ikke har været kendt – og dermed det nyhedsbærende forhold. Det udkløvede led er gerne modificeret af et epistemisk forbehold (i (11) *efter alt at domme*). Journalisten tager altså et forbehold for om informationen om fx årsagen til hændelsen er sand. Epistemiske forbehold kan selvsagt også forekomme i prototypiske kløvninger i andre genrer, jf. (12).

- (12) Og den gamle Havmand er for længst død. Og det var **nok os, der slog ham ihjel**. (Scherfig 1986: 175)

Men kløvningens mulighed for kun at markere et led med epistemisk forbehold imødekommer nyhedsartiklens genrekrav og er derfor særlig velegnet til nyhedskløvningen.

EPISTEMISK FORBEHOLD

Ifølge Schmidt (2011: 60ff.) forpligter journalister sig på kun at give læseren sande informationer. I praksis er der dog et pres på journalisten for at producere nyheder med en hast der gør det nødvendigt også at viderebringe informationer hvis sandhedsværdi journalisten ikke kan være sikker på. Hun skriver: ”Kravet om aktualitet har ofte en negativ indflydelse på graden af sandhed i det journalistiske produkt” (Schmidt 2011: 61). For at levere nyheden må journalisten altså have en måde at håndtere informationer på hvis sandhedsværdi hun ikke kan stå inde for. Der er forskellige måder hvorpå en taler eller skribent kan markere hvor sikker hun er på sit udsagn, og eksplicite

hvorfra hun har sin viden (det vil sige angive kilder) – altså måder at tage epistemisk forbehold. En måde er ved hjælp af epistemiske sætningsadverbialer som for eksempel *efter alt at domme, muligvis* osv. De har ifølge Hansen og Heltoft (2011: 1042ff.) synsvidde over hele propositionen.

- (13) En røggasekspllosion jævned *muligvis* natten til søndag en villa i Brøndby med jorden.

I (13) modificerer sætningsadverbialet *muligvis* propositionen sådan at taler ikke forpligter sig på sandheden af indholdet i propositionen, men markerer det som en mulighed (Hansen og Heltoft 2011: 1045). Bemærk at det gælder hele propositionen; både hvorvidt en villa blev jævnet med jorden, og hvad der forårsagede det. Vi så før at sætningskløvningen indsnævrer fokustilskrivningens synsvidde til kun at række over ét led ved at isolere det led. Min analyse viser at det samme gør sig gældende med synsvidden for det epistemiske forbehold, eksemplificeret i (14).

- (14) Det var *muligvis en røggasekspllosion, der natten til søndag jævned en villa i Brøndby med jorden.* (Fyens, se kildeliste)

Hvis man ser på det autentiske kløvningseksempel (14) der modsvarer det konstruerede eksempel (13), er det tydeligt at synsvidden for forbeholdet er snævret ind til kun at række over *en røggasekspllosion* – på samme måde som vi så ovenfor med negationen. Der er altså tale om en grammatisk mekanisme til at markere epistemisk forbehold for en enkelt konstituent. Dette er et fænomen vi kan se i andre af verdens sprog. Boye (2010) rapporterer om evidentialitetssystemet for Kamaiurá, der er et sprog i Tupi-sprogfamilien som tales i amazonområdet i Brasilien. Han viser således at der i Kamaiurá er to forskellige evidentialitetsudtryk, et der har semantisk synsvidde over hele sætningen, og et andet der netop kun har semantisk synsvidde over et enkelt led (det led der står lige før evidentialitetsudtrykket *rake*).⁵ For kløv-

5 Jeg skylder Kasper Boye tak for denne sammenligning mellem epistemisk markering i kløvninger og andre sprogs epistemiske markering på konstituenten.

ningskonstruktionen er det altså en iboende funktion ved det udkløvede led at kunne markere epistemisk forbehold, at specificere graden af sikkerhed – om end ikke for hele propositionen. I modsætning til (13) er det nemlig i (14) ikke markeret som blot en mulighed at villaen er jævnet med jorden. Tværtimod forudsættes det at villaen *er* jævnet med jorden idet resten af propositionen nu er udtrykt i en præsupponeret ledsætning. Nyhedskløvningen udnytter altså at kløvninger deler en proposition i to informationsenheder til at tage forbehold for den ene enhed og samtidig præsupponere den anden. Det giver journalisten mulighed for med stor præcision at håndtere formidling af information hun er sikker på, og information hun er nødt til at tage forbehold for.

I (14) synes det således mindst lige så afgørende at forbeholdet kun gælder det udkløvede led, som at det udkløvede led er fremhævet. Det er derfor efter min mening tvivlsomt hvorvidt den mest grundlæggende funktion for udkløvningen i nyhedskløvninger er fokustilskrivning. Det er snarere netop at kunne udpege præcist hvad man tager forbehold for.

Som jeg vil vise nedenfor, er det også centralt for nyhedskløvningen at der med udkløvningen sker en informationsstrukturel kodning. Man kan derfor argumentere for at det er mere frugtbart at tale om at funktionen slet og ret er udkløvning, og med den funktion følger en række underfunktioner heriblandt fokus. Funktionen for en udkløvning *kan* så være dels eller udelukkende for at fremhæve et led som den vigtigste i propositionen eller som meddelelsens centrum. Men det kan også være at udpege hvilket enkelt led i propositionen der skal modificeres på en eller anden måde. Og ved andre typer kløvninger kan vægtningen af udkløvningens funktioner være anderledes alt efter hvilke brugskrav kløvningen skal imødekomme. At man har særligt behov for i en nyhedskløvning præcis at tage et epistemisk forbehold for netop et led, har at gøre med genretræk ved nyhedsformidling.

Schmidt (2011: 60ff.) påpeger at sandhed i journalistik er midlertidig. Den vil ændre sig undervejs, eftersom journalisten dækker en begivenhed mens den udspiller sig, særligt i netbaseret formidling. Denne midlertidige sandhed er også noget nyhedskløvningen lægger op til at håndtere. Det er let at forestille sig en opfølgende nyheds-

historie til eksempel (10) hvor det er blevet verificeret at det *var* en røggasekspllosion der var årsag til branden. Men da der stadig er pres for at levere noget nyt, vil det antageligvis være udkløvet hvem eller hvad der formodes at være skyld i røggasekspllosionen som så er den information der skal tages forbehold for. Og så fremdeles.

Grad af sikkerhed

Epistemicitet beskrives ofte som et gradsspørgsmål. Vi har bl.a. forskellige sætningsadverbier der angiver forskellige grader af sikkerhed spændende fra helt usikkert over usandsynligt og muligt til sandsynligt og sikkert. Eksempel (14) ovenfor viser en årsag der er markeret som en mulighed. Også udkløvede led markeret som sandsynlige er belagte. Kløvningerne i (15)-(17) er eksempler herpå.

(15) Det var *formodentlig et libanesisk skib, der dumpede køer i de indre danske farvande.* (B.T., se kildeliste)

(16) Det var *tilsyneladende en sindsforvirret mand med sympati for Islamisk Stat, der udløste en selvmordsbombe i Ansbach i Tyskland.* (DR Deadlines Facebookside, se kildeliste)

(17) Det var *antageligt tekniske fejl, der var skyld i, at et Boeing 737-fly fra det russiske luftfartsselskab Aeroflot i dag styrtede ned i Ural-bjergene.* (Fyens.dk, se kildeliste)

Til gengæld synes eksempler hvor det udkløvede led er markeret som sikkerhed at være sjældne i nyhedsformidling. Sætningsadverbialer der markerer sikkerhed (nødvendighed i Hansen og Heltofts terminologi), er fx *utvivlsomt*, *sejlfølgelig* og *naturligvis* (Hansen og Heltoft 2011: 1045). Eksempler på udkløvninger med disse sætningsadverbialer kan fremsøges, men så er de fra andre genrer end den nyhedsformidlende som eksempelvis (18) fra et leksikonopslag.

(18) Det var *utvivlsomt den tyske besættelse af Sønderjylland som fik Harald Blåtand til at opbygge det komplicerede system af fæstningsanlæg.* (Den Store Danske, se kildeliste)

Det lader til at man på grund af nyhedsgenrens natur er tilbøjelig til at udkløve led man er sikker på. Dog er det sådan at hvis man forpligter sig aldeles på sandheden af et sætningsindhold, vil man ikke behøve at tage forbehold for det. Således markeres en større grad af sikkerhed ved udsagnet ved helt at undlade modificeringer end ved en modificering som *utvivlsomt* selvom den også markerer sikkerhed. Jeg har endnu ikke undersøgt i hvor høj grad nyhedskløvninger forekommer helt uden epistemiske sætningsadverbialer. Men det lader til at de epistemiske forbehold i lige præcis nyhedskløvninger anvendes til at markere usikkerhed snarere end sikkerhed. Det giver mening at man i andre genrer kan have mere brug for at fremhæve andre illokutionære kommentarer til udsagnet end epistemisk usikkerhed. For eksempel rapporterer Korzen (2014) en overhyppighed af *jo* i sine data, som består af transskriberede taler fra plenarforsamlinger i Europa-Parlamentet (det såkaldte Europarl-korpus), dvs. en argumenterende genre. Det er derfor ikke overraskende at finde overhyppighed af en dialogisk partikel som *jo* som Hansen og Heltoft (2011: 1046ff.) beskriver som en fatisk partikel der netop ikke tager noget forbehold for udsagnet, men tværtimod koder en forventning om enighed mellem taler og lytter.

Angivelse af kilder

I nyhedsformidling angiver journalisten ifølge Schmidt (2011: 99ff.) typisk kilder når hun rapporterer en information der er usikkerhed om. Det er dog langt fra alle kilder der angives. Sprogligt set er kildeangivelse også et udtryk for epistemicitet, nemlig den del Hansen og Heltoft (2011: 1045ff.) kalder objektiv modalitet, og som andre kalder evidentialitet (fx Boye 2010). Her vurderer taler ikke selv sikkerheden, men oplyser i stedet hvorfra hun har sin viden, for eksempel hvorvidt hun har erfaret det med egne sanser, eller har hørt eller læst det fra en anden kilde. Et eksempel på det første fremgår af billede 2.

 Inger Støjberg
3 May 2017 · 🌐

Det var tydeligvis ikke Amors pile, som tv-vært, Mattias Hundebøll skød med på sin polterabend 😊
Jeg ønsker Mattias og Marie - som han rent faktisk ramte med Amors pil - et langt og lykkeligt liv sammen ❤️

Vild polterabend: TV-vært skyder med pil efter Støjberg
Mattias Hundebøll lavede sit eget våben og skød efter hovederne på Inger Støjberg, Joachim B. Olsen og Martin Henriksen
EKSTRABLADET.DK

👍 Like 💬 Comment ➦ Share

Facebookopdatering fra politikerken Inger Støjberg med tilhørende billede.

I billede 2 vises en Facebookopdatering fra Inger Støjberg. Bemærk i øvrigt at på trods af at hverken mediet eller skribenten er journalistisk formidlende, bærer opdateringen de klare karakteristika ved en nyhedskløvning. Den indledes med en kløvning modificeret af det epistemiske sætningsadverbial *tydeligvis*. *Tydeligvis* angiver at informationen i det udkløvede led (*Amors pile*) er erkendeligt ikke bare for taler, men også for modtageren. For at man meningsfuldt kan bruge dette forbehold, skal kilden hvorfra informationen kan erkendes altså være tilgængelig for både afsender og modtager. Således hører der til opdateringen et billede hvor man kan se en person der skyder til måls efter et billede

angiveligt af Joachim B. Olsen (og i billedteksten uddybes det hvem der skydes til måls efter).

Men ganske ofte er kilden ikke tilstede for modtageren, men kun for journalisten, der altså skal videregive oplysninger fra kilder kun hun har adgang til. I forhold til genrekravene er det ikke muligt for journalisten at angive den subjektive epistemicitet, dvs. i hvilken grad hun selv kan stå inde for sandheden af det udkløvede led. I stedet angiver hun eksplicit at en kilde har oplyst informationen. Det er (19)-(21) eksempler på.

(19) Det var *angiveligt en tændt cigaret, der antændte en stol, og dermed kostede den 81-årige kvinde livet*. (Fyens.dk's Facebookside se kildeliste)

(20) Det var *ifølge Politikens egen litteraturredaktør Lars Løkke Rasmussen, der lækkede den omstridte bog*. (B.T.'s Facebookside, se kildeliste)

Journalisten kan have brug for både at markere graden af sikkerhed for at det udkløvede led er sandt, og samtidig angive kilden. I så tilfælde *kan* subjektiv og objektiv epistemicitet kombineres på sætningsadverbialpladsen som eksemplificeret i (21).

(21) [Branden] startede i hallens forhal og det var *ifølge Ritzau sandsynligvis et halogenspot, der har sat ild til nogle papkasser*. (DR's hjemmeside, se kildeliste)

I (21) markeres det udkløvede led som sandsynlighed samtidig med at kilden angives. Bemærk at resultatet bliver at det ikke er journalistens forpligtelse over for sandheden af det udkløvede led der angives, men derimod kildens, det vil sige *Ritzau*. Kilden kan også udtrykkes uden for kløvningen som eksemplificeret i (22-24).

(22) Det var *formentlig på grund af noget bygningsarbejde, at der gik ild i taget på Experimentarium, det skriver Ritzau*. (Tv2Lorry, se kildeliste)

- (23) Det var *antageligt tekniske fejl, der var skyld i, at et Boeing 737-fly fra det russiske luftfartsselskab Aeroflot i dag styrtede ned i Ural-bjergene*. *Det oplyser russiske havarifolk, der efterforsker styrtet, der kostede alle 88 ombordværende livet.* (Fyens.dk, se kildeliste)
- (24) Det var *næppe terror, der var skyld i, at to russiske indenrigsfly i aftes styrtede ned næsten samtidig, siger den russiske sikkerhedsjef*. *nest*. (Politiken, se kildeliste)

I disse tilfælde tilhører det subjektive epistemiske forbehold også kilden snarere end journalisten.

Epistemiske forbehold i nyhedskløvninger er ikke altid udtrykt med et sætningsadverbial. De kan også være udtrykt ved hjælp af modalverber, som (25) er et eksempel på.

- (25) Det *kan have været en form for fyrværkeri, der har startet branden på skole i Brønderslev*. (Tv2nord, se kildeliste)

Opsummerende kan man altså sige at kløvningskonstruktionens isolerende funktion kan anvendes til at tage et epistemisk forbehold for den nyhedsbærende funktion i nyhedskløvning. Det er kløvningens kodning der medfører at et adverbials synsvidde indsnævres til det udkløvede led, og i nyhedskløvningen udnyttes det til at kunne tage et epistemisk forbehold som samtidig kun tages for netop det udkløvede led. Resten af kløvningen, nemlig ledsætningen, har intet epistemisk forbehold, men er derimod kodet som fakta. Journalisten forpligter sig altså med andre ord fuldstændig på sandheden i ledsætningen, og markerer det ved at kode den som information der kan tages for givet. Sådan forholder det sig i forhold til nyhedskløvningens sandhedsværdi. I det følgende vil jeg beskrive hvordan det forholder sig for nyhedskløvningens informationsstruktur.

INFORMATIONSTRUKTUR

Inden diskussionen af hvilken informationsstruktur der er kendetegnende for nyhedskløvningen, giver jeg først et overblik over informa-

tionsstrukturen i deklarativer sætninger og prototypiske sætningskløvninger. Som det fremgår af Hansens (1995) eksempel gengivet i (26a), er den almindelige informationsstruktur for en deklarativ sætning at den kendte information udtrykkes i subjektet, og den nye udtrykkes i prædikatet og resten af sætningen. I sætningskløvninger forholder det sig lige omvendt. Her er den nye information udtrykt i det udkløvede led mens resten af sætningen udtrykker kendt information, som vist i (26b).

- (26) a. Ole knaldede ruden.
 gl.inf. ny inf.
 ↙ ↘
 b. Det var **Ole** der knaldede ruden. (efter Hansen 1995)
 ny inf. gl. inf.

Lad os se på eksempel (3) igen, her gengivet som (27).

- (27) Det var **mig** der slog Blomme ihjel.

Kløvningen er udtalt af en hovedpersonerne i Scherfigs roman *Det forsømte forår*, nemlig Edvard Ellerstrøm, som en replik til hans gamle skolekammerater til en jubilæumssammenkomst. Kløvningen står på allersidste side i romanen, og læseren ved – og kan i kraft af koteksten inferere sig til at alle i selskabet ved – at lektor Blomme er død, og at der foreligger en stærk mistanke om at der er tale om en forbrydelse. Læg mærke til at Ellerstrøm går ud fra at han kan tillade sig at antage at de andre ved at der er tale om et mord, eller at de i hvert fald kan regne det ud. Den information der står i ledsætningen, er altså kendt af alle samtalepartnere. I prototypiske kløvninger er det netop sådan at indholdet i ledsætningen er givent eller infererbart (Korzen 2014) hvorfor det er ganske uproblematisk at præsupponere det. Det der er kodet i en kløvningssætningsled, er *ikke* informationens status i forhold til distinktionen ny/gammel men i forhold til sandhed (Delin 1989). Det er typisk sådan at præsupponeret information også er givent (antageligvis fordi det er høfligt kun at tage information for givet som er delt af alle). Men som vi skal se nedenfor, er det ikke alle kløvningssled-

sætninger der kun indeholder given information, og blandt disse finder vi netop nyhedskløvningens ledsætninger.

I romanen går Ellerstrøm altså ud fra at alle kan regne ud at lektor Blomme er blevet myrdet. Men mordet er aldrig blevet opklaret, så den sidste brik i mordgåden mangler: Hvem er morderen? Den information er ny og bliver leveret i det udkløvede led. Læg mærke til at informationen i det udkløvede led ikke er ny i den forstand at det introducerer en ny diskursreferent. *Mig* refererer til den i konteksten velkendte Edvard Ellerstrøm. Det nye er derimod *migs* relation til prædikatet i ledsætningen, nemlig *slå ihjel*. Det er altså den relation mellem udkløvet led og prædikat i ledsætningen der som en definatorisk del af en sætningskløvning kodes som ny (Delin 1989). I modsætning til informationerne i ledsætningen der ikke kodes i kraft af kløvningen som enten nye eller gamle (men som præsupponerede), er det altså en iboende del af kløvningskonstruktionen at den koder relationen mellem det udkløvede led og ledsætningen som ny.

Nyhedskløvningens informationsstruktur

I nyhedskløvningen udnyttes denne grammatiske kodning til at påpege nyhedsværdien. Selvom der også i ledsætningen i nyhedskløvninger kan være information der er kodet som ny, som jeg viser nedenfor, så er den information der er i ledsætningen, stadig først og fremmest præsupponeret – altså kodet som det vi kan gå ud fra. Dermed kan det ikke være nyheden i nyhedshistorien. Jeg mener at denne forskel i kodning signalerer at det udkløvede led er det nyhedsbærende. Man udnytter altså den grammatiske kodning til dels at signalere at der er noget vi allerede ved med sikkerhed (så derfor holder historien vand), dels at hævde at der er en manglende brik i historien: Det kan være hvem der er morderen, hvad der er årsag til en hændelse, hvornår præcist den er indtruffet osv. Derfor er der uomtvisteligt også nok ny information til at det kan bære en opfølgende nyhedshistorie – pointeret ved hjælp af den grammatiske nyhedskodning i det udkløvede led. Derved bliver det udkløvede led nyhedsbærende.

Hvad angår ledsætningen i nyhedskløvningen, kan den på trods af at den er kodet præsupponeret, indeholde ny information. Men det er ikke

en nyhedskodning der sker i kraft af nogen af de grammatiske strukturer i kløvningen. Tværtimod kan man sige at det skaber en vis retorisk effekt, visse grammatikere ville måske endda tale om et brud. Som sagt ovenfor er det nemlig helt prototypisk sådan at den præsupponerede ledsætning i sætningskløvningen (og præsupponeret indhold i det hele taget) kun består af kendt information. For de danske grammatikere der har beskæftiget sig med kløvningens informationsstruktur, er der også generel enighed om at informationsstrukturen skitseret ovenfor er gældende for alle kløvninger. Men Korzen (2014) påpeger at der i den internationale litteratur opereres med en anden type kløvning nemlig den såkaldte informative præsuppositionskløvning – IP-kløvningen. Det er en type kløvning der har informerende, men dog præsupponerede ledsætninger, som altså indeholder ny information i ledsætningen. Korzen (2014) regner både sin type 3 og 4 som IP-kløvning, og jeg kan dertil føje nyhedskløvningen som endnu en type IP-kløvning. Det er ikke uproblematisk at hævde at noget på samme tid er informativt og præsupponeret, eftersom det i hvert fald tilsyneladende er selvmodsigende på én gang at forudsætte noget (præsupponere det) og informere om det. Det er muligt at IP-kløvninger er eksempler på det Harder og Poulsen (1980) kalder ”møveri”, altså en bevidst udnyttelse af det Kock & Harder (19176) kalder præsuppositionsfejl (*presupposition failure*). Det er dog langt fra sikkert at IP-kløvninger bruges til manipulatorisk at få møvet et synspunkt ind på samtalepartneren. Tværtimod påpeger fx Patten (2013) at IP-kløvninger også kan bruges høfligt, enten som en måde at minde modtageren om noget information snarere end at informere om det, eller som en høflig måde at antage at modtageren har vidst informationen på et tidspunkt (eller illudere dette). Som eksempel på denne brug kommer Hasselgård (2004) med (28).

(28) It was **Cicero who once said** that the greatest of all virtues is gratitude. (Patten 2013: 141)

I (28) går taleren tilsyneladende ud fra at alle hans tilhørere kender Cicero-citatet, men ikke hvem der har sagt det, men realiteten kan lige så vel være den at tilhørerne faktisk ikke kendte citatet, og nu er blevet informeret om det.

Korzen finder i sit materiale talrige eksempler på kløvninger som han kategoriserer som en art af denne IP-kløvning. Den ene type IP-kløvning (fjerde undertype, den emotive kløvning, jf. afsnittet ovenfor) finder han ikke i sit danske datasæt (men kun det italienske), mens ”tekstovergangstypen” som eksemplificeret ovenfor (her gentaget som (29)), attesteres i hans danske data. Den har både ny information i ledsætningen *og* i det udkløvede led.

- (29) Det er jo **først med Nice-traktaten, der som bekendt ikke er trådt i kraft endnu, at der er tilvejebragt et retsgrundlag.** (Korzen 2014:170)

Eksempel (29) minder på nogle punkter om nyhedskløvninger, der altså som sagt også har ny information både i det udkløvede led og i ledsætningen. Til at eksemplificere denne påstand vil jeg igen se på eksempel (14), her gengivet som (30).

- (30) Det var muligvis **en røggasekspllosion, der natten til søndag jævnedes en villa i Brøndby med jorden.**

Bemærk at der introduceres diskursreferenter ved hjælp af indefinitte artikler i ledsætningen (*en villa*). Det er altså karakteristisk for nyhedskløvningen at journalisten koder informationen i ledsætningen som på én gang præsupponeret og ny. Som det fremgår af Korzen (2014) og Hasselgård (2004), begrænser den stilistiske brug af kløvningen sig ikke til nyhedskløvninger, men jeg mener der er genrekrav i nyhedsgenren som bliver imødekommet af netop denne brug.

Genre-mæssige forhold for nyhedskløvningens informationsstruktur

Jeg vil her pege på genretæk for især netbaseret nyhedsformidling som har konsekvenser for informationspakningen i nyhedskløvningen. Først og fremmest er hele begrebet vedrørende ny og kendt information især egnet til at beskrive en samtale mellem to parter hvor kun én ad gangen kan være modtager. I det tilfælde er spørgsmålet om kendt information et enten-eller. Enten ved modtageren det taleren siger i forvejen, eller også gør han ikke. Nyhedsformidling henvender

sig derimod til mange intenderede modtagere der antageligvis har forskellig forudgående viden. Journalisten skal altså pakke sin information så den informerer relevant til mange forskellige grader af fælles viden samtidig. En måde man genretypisk har set det gjort i nyhedsartikler, er ved hjælp af den såkaldte *nybedstrekant*. Allerførst i overskrift og rubrik skriver journalisten den allervigtigste information – det med størst nyhedsværdi – og længere nede og nederst, det der allerede har været bragt tidligere, eller mindre væsentlige informationer (Schmidt 2011: 191ff.). Det er min vurdering at nyhedskløvningen i meget mere kompakt form gengiver den samme formidlingsstruktur. Det med størst nyhedsværdi udtrykkes i det udkløvede led, og det som er nyt for nogle, og som andre læsere skal mindes om, bliver udtrykt længere henne i sætningen, dvs. i ledsætningen. Man kan forestille sig en version af (30) hvor informationen var pakket mere som en prototypisk kløvning som vist i (31).

- (31) Det var muligvis en røggasekspllosion der jævned villaen med jorden.

Eksempel (31) vil fungere som succesfuld informationspakning i ledsætningen for læsere der har læst tidligere artikler, og dermed ved hvilken villa *villaen* refererer til. Journalisten risikerer til gengæld at fremstå indforstået eller møvende for nye læsere. Derfor bruger journalisten nogle kroge i ledsætningen som nye læsere kan hægte sig på. Disse kroge er information som er forudsat, men alligevel er ny information. I eksempel (30) drejer det sig om *natten til søndag, en villa og i Brøndby*.

Spørgsmålet om tidligere kontekst, og hvorvidt alle læsere har adgang til den samme kontekst, er det andet særlige træk for nyhedskløvningen – netop på grund af genren netbaseret nyhedsformidling. Normalt taler man om at inferens fra konteksten er en kilde til kendt information. Men det er ikke nødvendigvis så ligetil hvad der er kontekst i nyhedsformidling. Vi så i billede 1 et eksempel på en nyhedskløvning der udgør hele teksten på Politikens Facebookopslag. I så fald er der ingen kontekst. Men hvis man klikker på Facebookopdateringen, bliver man sendt videre til Politikens hjemmeside, som vist i billede 3.

VENNER AF ROHULLA ARABZADEH MED FOTOS AF DEN TVANGSUSENDTE PÅ PLADS I AFGANGSHALLEN I LUFTHAVNEN I KØBENHAVN. PRIVATFOTO.

DANMARK 10. JUL. 2017 KL. 16.38

 FRANK HVILSOM
Journalist

En enkelt passager greb ind: Fik bremset en tvangsudsendelse kort før flyafgang fra Kastrup

Udsendelse af asylsøger til Afghanistan blev bremset, da passagerer protesterede.

Det var efter alt at dømme protester fra en medrejsende passagerer, som forhindrede, at den 20-årige Rohulla Arabzadeh i går blev tvangsudsendt med fly fra lufthavnen i Kastrup.

Her blev han ført om bord af betjente fra Rigspolitiet på Turkish Airlines fly TK1786 med afgang klokken 18.40 til destinationen Istanbul.

Udsendelsen blev fulgt tæt af en kreds af personer, som kalder sig Rohullas venner, fortæller hans danske repræsentant Birgitte Pock.

Artikel på Politikens hjemmeside.

Her indgår den identiske kløvning i en kontekst idet den nu udgør første afsnit i brødteksten (endda inklusive korrekturfejl). De Cesare et al. (2014) bemærker ud fra et korpus af italienske avisartikler at kløvnings-er tit står som rubrikker. Forfatterne påpeger at kløvnings-er skaber en slags metatekstlig sammenhæng mellem de forskellige tekstdele i artikler (overskrift, rubrik, brødtekst). Denne atypiske varierende grad af kontekst skal nyhedskløvningen altså også fungere i, og det har givetvis betydning for hvordan journalisten pakker informationen. For at det skal kunne lykkes, anvender journalisten altså disse kroge af information i ledsætningen som læserne kan hægte sig på.

Krogene består af information der i princippet er redundant – især når kløvningen er indlejret i kontekster af overskrifter og rubrikker. I kløvningsledsætningen i billede 3, *som forhindrede, at den 20-årige Rohulla Arabzadeh i går blev tvangsudsendt med fly fra lufthavnen i Kastrup*, er (i hvert fald) *med fly* og *fra Kastrup* redundant fordi det er information der står i den umiddelbare kontekst. Det gør kløvningsledsætninger i nyhedskløvninger mere informationstunge end prototypiske kløvningsledsætninger (sammenlign med *der slog Blomme ihjel*).

Netop fordi kløvningsrækker skal kunne fungere som selvstændige rubrikker, opstår der så vidt jeg kan vurdere, tilbøjelighed til at overkode information som ny som vi ser i billede 4.

BILLEDE 4

Villa i Brøndby lagt i ruiner ved eksplosion

Artiklen er mere end 30 dage gammel

20. juli 2014 kl. 09:58

Det var muligvis en røggaseksplosion, der natten til søndag jævnedede en villa i Brøndby med jorden.

En villa på Sognevej 8 i Brøndby ved København blev natten til søndag jævnet med jorden ved en kraftig eksplosion.

Politi og brandvæsen fik alarmeret kort før klokken 02.

- Men da vi og brandvæsenet når frem, er hele huset overtaget, siger vagtchef Leif Bonde fra Københavns Vestegns Politi til Ritzau.

- Beboerne i huset og deres hund var heldigvis ikke hjemme, men på besøg et sted, fortsætter han.

Artiklen fortsætter efter annoncen

Mest læste

Eksempel på nyhedskløvning som rubrik i artikel.

I billede 4 introduceres diskursreferenten med indefinit artikel to gange i træk:⁶ først i rubrikken, der har form som en nyhedskløvning, og efterfølgende som indledning i første afsnit.

For at opsummere: Nyhedskløvningen benytter kløvningsstrukturens grammatiske kodning af relationen mellem det udkløvede led og ledsætningen til at markere den nyhedsbærende information. Men den

⁶ Denne pointe har jeg lånt fra Jan Heegård.

markerer samtidig flere informationer i den præsupponerede ledsætning som nye. Det skaber et stilistisk brud, og bruges til at give nye læsere kroge af information til at hægte sig på nyhedsstrømmen.

STILISTISKE SÆRFORHOLD

Som en sidste beskrivelse af nyhedskløvningen er der to særforhold ved kløvningens anvendelse jeg vil opholde mig ved: placering og teksttyper. Nyhedskløvningens placering i teksten knytter an til min anden pointe i genregennemgangen ovenfor, nemlig hvilken kontekst nyhedskløvninger har. Tøgeby (2009) pointerer at kløvninger forekommer sent i litterære tekster fordi de tit har en opsummerende eller konkluderende funktion. Igen er lektor Blomme-kløvningen et illustrativt eksempel idet den som sagt står på sidste side i bogen, og på mange måder kondenserer hvad bogen handler om. Herfra adskiller nyhedskløvningen sig radikalt. Nyhedskløvningen står nemlig tekstinitialt eller tæt ved initialt idet den ofte udgør rubrikken eller første afsnit i artiklen (jf. billede 4) eller som vist hele teksten. Jeg vurderer at det er et genretræk ved nyhedsformidling, og at nyhedskløvningen er en udmøntning af nyhedstrekanten. Den overholder dels nyhedstrekantens krav til informationspræsentation i sin indre struktur, og dels i dens typisk tekstinitiale placering. Altså helt omvendt end den litterære genre som Tøgeby (2009) henviser til. I *Det forsømte forår* får vi først alle forudsætningerne og til sidst løsningen på mordgåden, men hvis romanen var skrevet som en nyhedsartikel, ville den givetvis også have haft en tekstinitial nyhedskløvning med den tilstående morder Ellerstrøm som udkløvet led.

Det skal bemærkes at tekstinitial placering ikke er et genrespecifikt træk der kun ses ved nyhedskløvningen. Korzen (2014) rapporterer at både type 3- og 4-kløvninger forekommer tekstinitialt i hans korpus.

Nyhedstekster

Som sagt er nyhedskløvningen særdeles velegnet til nyhedsformidling. Derfor vil den antageligvis være mest udbredt i nyhedsartikler (og nyhedsindslag i radio og tv). Men som vist i billede 1 forekommer nyhedskløvninger også på sociale medier som Facebook. Her anvender nyhedsmedier dem som rubrikker med links til artikler. Bemærk at fx i

billede 2 er afsenderen ikke et nyhedsmedie, men derimod en politiker. Det er et interessant spørgsmål om vi stadig har at gøre med nyhedsformidling, men bemærk ligheden med billede 1, som ligeledes er en Facebookopdatering men med en nyhedsformidler som forfatter. Hvis man følger min analyse, er der tale om en nyhedskløvning i billede 2, eftersom den lever op til kriterierne som er skitseret i indledningen, men det er et åbent spørgsmål hvordan vi kan afgrænse nyhedsformidling fra andre tekster i et hybridt medie som Facebook. Og ikke mindst er det interessant om politikere ved at benytte sig af nyhedskløvninger forpligter sig på (eller fremstår som om de forpligter sig på) de krav til sandhed og kildeangivelse som Schmidt (2011: 60ff.) hævder at journalister forpligter sig på i nyhedsformidling.

OPSUMMERING

Nyhedskløvningen er altså en meget kondenseret form for nyhedsformidling der udnytter sætningskløvningens muligheder for informationspakning til bristepunktet. Jeg har vist at for nyhedskløvningen er funktionen at dele et propositionelt indhold op i to helt separate informationsstrukturelle enheder som er en iboende del af sætningskløvning, af afgørende betydning. Lige så afgørende er præsuppositionsfunktionen der fritager journalisten for at skulle forholde sig til sin forpligtelse på den del af propositionens sandhedsværdi. Jeg har samtidig argumenteret for at udkløvningsfunktionen i nyhedskløvningen ikke udelukkende har fokusering som primær funktion – og at fokus dermed heller ikke kan være nyhedskløvningens primære funktion. For selvom udkløvningen rimeligvis markerer det udkløvede led som meddelelsens centrum, er indsnævringen af det epistemiske forbehold til kun at ramme informationen i det udkløvede led for mig at se en mindst lige så central funktion ved udkløvningen som fokus er. Derudover har jeg argumenteret for at den informationsstrukturelle kodning af det udkløvede ledes relation til ledsætningen som ny – som også er en iboende del af udkløvningens funktion – også spiller en central rolle for nyhedskløvningen.

Jeg har vist hvordan genremæssige egenskaber ved den netbaserede nyhedsformidling drager fordel af sætningskløvningens grammatiske kodninger. Nemlig for det første at isolere og udpege den nyhedsbæ-

rende information i det udkløvede led og tage epistemisk forbehold for netop ét led i propositionen, og for det andet at præsupponere den forudsatte viden. Samtidig tvinger de genremæssige krav til en vis grad nyhedskløvningen til at afvige fra den prototypiske kløvning, dels ved at indeholde ny information i ledsætningen og dermed i en vis udtrækning at bryde med konventionerne for præsupponering, dels ved at fremvise en anden tekstlig distribuering idet nyhedskløvningen står tekstinitialt i modsætning til prototypiske kløvninger.

Marie Herget Christensen
Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Københavns Universitet
mherget@hum.ku.dk

LITTERATUR

- Andersen Nexø, M. 1947. *Morten Hin Røde*. København: Gyldendal.
- Boye, K. 2010. Evidence for what? Evidentiality and scope. *STUF-Language Typology and Universals Sprachtypologie und Universalienforschung* 63. 290-307. DOI: doi.org/10.1524/stuf.2010.0023.
- Brandt, S. 1988. Alt hun ville var at danse. Nærmest lykkelig. København: CBS.
- De Cesare, A.-M., D. Garassino, R.A. Marco & L. Baranzini. 2014. Form and frequency of Italian Cleft constructions in a corpus of electronic news. A. De Cesare (red.), *Frequency, forms and functions of cleft constructions in Romance and Germanic: Contrastive, corpus-based studies*, 281-249. Berlin: De Gruyter.
- Delin, J.L. 1989. *Cleft constructions in discourse*. Ph.d.-afhandling. University of Edinburgh.
- Diderichsen, D. 1946. *Elementær dansk grammatik*. København: Gyldendalske boghandel – Nordisk forlag.
- Götzsche, H. 1998. Some remarks on the analysis of clefting in Danish. *Papers from the 16th Scandinavian conference of linguistics, Turku/Åbo, November 14-16, 1996*. 128-140
- Hansen, E. 1995. Sætningskløvning i moderne dansk. *Danske Studier* 90. 126-146.
- Hansen, E. & L. Heltoft. 2011. *Grammatik over det danske sprog. Bind 3: Sætningen og dens konstruktion*. København: Det danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Harder, P. & Poulsen, A. 1980. *Hvad går vi ud fra?: Om forudsætninger i sprog og handling*. København: Gyldendal.
- Hasselgård, H. 2004. Adverbials in IT-cleft constructions. *Language and Computers* 49. 195-211. DOI: doi.org/10.1163/9789004333710_012.
- Kock, C.E.J. & P. Harder. 1976. *The theory of presupposition failure*. København: Akademisk forlag.
- Korzen, I. 2014. Firklovning: En typologisk-komparativ beskrivelse af sætningskløvnings med eksempler fra dansk og italiensk. *Ny forskning i grammatik* 21. 163-176.
- Lambrecht, K. 1996. *Information structure and sentence form: Topic, focus, and the mental representations of discourse referents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mikkelsen, K. 1911. *Dansk Ordføjningslære*. København: Lehmann & Stage.
- Patten, A. 2013. *The English IT-cleft: A constructional account and a diachronic investigation*. Amsterdam: Walter de Gruyter.
- Prince, E.F. 1978. A comparison of wh-clefts and it-clefts in discourse. *Language* 54(4). 883-906. DOI: doi.org/10.2307/413238.
- Scherfig, H. 1986. *Det forsømte forår*. København: Gyldendal

- Schmidt, S. 2011. *Journalistikens grundtrin*. Aarhus: Ajour.
- Togebj, O. 2009. Ordkløveri? Om sætningskløvning på dansk. R. Terkelsen & E.S. Jensen (red.), *Dramatikken i grammatikken*, 439-455. Roskilde: Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet.

KILDETEKSTER

- (1), billede 1 og (11): Politikens Facebookside. 4.11.18. <https://www.facebook.com/politiken/posts/10156342204633294> (tilgået 11.4.18).
- (14), (30) og billede 4: Fyens Stiftstidende. 20.7.14. <http://www.fyens.dk/indland/Villa-i-Broendby-lagt-i-ruiner-ved-eksplosion/artikel/2544008> (tilgået 11.4.18).
- (15): B.T. 10.1.14. <https://www.bt.dk/krimi/politiet-libanesisk-skib-dumpe-de-doeede-koeer-i-de-indre-danske-farvande> (tilgået 11.4.18).
- (16): DR Deadlines Facebookside. 25.7.16. <https://www.facebook.com/DR-2Deadline/photos/a.145146498866065.24655.111492135564835/1086348141412558/?type=3&theater> (tilgået 11.4.18).
- (17) og (23): Fyens.dk. 14.9.14. <https://www.fyens.dk/udland/Motorfejl-antagelig-bag-russisk-flystyrt/artikel/1070320> (tilgået 11.4.18).
- (18): Den Store Danske. 13.2.12. http://denstoredanske.dk/Danmarkshistorien/Da_Danmark_blev_Danmark/Kongeriget_Danmark/Fra_Jyllands_hovding_til_Danmarks_konge/Magt_og_midler (tilgået 11.04.18).
- Billede 2: Inger Støjbergs Facebookside. 3.5.17. <https://www.facebook.com/IngerStoebjerg/posts/1449344141771965> (tilgået 11.4.18).
- (19): Fyens.dk Facebookside. 30.5.12 <https://www.facebook.com/fyensdk/posts/467235229958593> (tilgået 11.4.18).
- (20): B.T.'s Facebookside. 7.12.14. <https://www.facebook.com/ditbt/posts/1020301224663762> (tilgået 11.4.18).
- (21): DR's hjemmeside 28.9.11 <https://www.dr.dk/nyheder/live-kb-hallen-brander> (tilgået 11.4.18).
- (22): Tv2 Lorry. 20.10.14 <https://www.tv2lorry.dk/artikel/mulig-brandarsag-fundet> (tilgået 11.4.18).
- (24): Politiken. 24.8.04 <https://politiken.dk/udland/art4893172/Ruslands-sikkerhedstjeneste-Flystyrt-var-naeppe-terror> (tilgået 11.4.18).
- (25): TV2 Nord. 14.5.16 <https://www.tv2nord.dk/artikel/fyrvaerkeri-kan-have-foraarsaget-skolebrand> (tilgået 11.4.18).